https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

Nazira Sobirova G‘anijon qizi
Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o‘zbek tili va adabiyoti universiteti
nazirasobirova073@gmail.com

O‘ZBEK TILI MATNLARINI ORFOGRAFIK STANDARTLASHTIRISH

Annotatsiya. Ushbu maqola zamonaviy o‘zbek yozma nutqida orfografik standartlashtirish muammolarini tizimli va ilmiy jihatdan tahlil qiladi.Lotin yozuviga asoslangan imlo tizimi sharoitida yuzaga kelgan variantlilik, qo‘shma so‘zlar yozilishidagi tafovutlar, o‘zlashma birliklarning noturg‘un shakllari hamda raqamli kommunikatsiya muhitining til normasiga ta’siri keng yoritiladi. Tadqiqot jarayonida internet kontenti asosida tipik imloviy chetlanishlar aniqlanib, ularning tasnifi ishlab chiqildi. Maqolada imloni standartlashtirish uchun raqamli lingvistik texnologiyalarni joriy etish, fonetik moslashuvni ilmiy asosda yo‘lga qo‘yish hamda ta’lim tizimini modernizatsiya qilish bo‘yicha amaliy takliflar bildiriladi.

Kalit so‘zlar: orfografiya, standartlashtirish, lotin yozuvi, imlo normasi, raqamli til muhit, o‘zlashma so‘zlar.

Abstract. This study provides a systematic analysis of orthographic standardization in contemporary Uzbek written language.The instability of Uzbek orthography after the transition to the Latin script, inconsistencies in the spelling of compound words, variability of loanwords, and the influence of digital communication on orthographic norms are analyzed. Based on the analysis of online texts, typical orthographic deviations are identified and classified. The study proposes practical solutions aimed at improving the orthographic system of Uzbek, including the development of a national digital spelling platform, strengthening phonetic adaptation mechanisms for borrowed words, and modernizing teaching methodologies using digital technologies. The article presents practical recommendations for standardizing orthography, including the implementation of

https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

digital linguistic technologies, the scientifically-based phonetic adaptation of loanwords, and the modernization of the educational system.

Keywords: orthography, spelling standardization, Latin script, borrowed words, written language, digital linguistics.

Аннотация. В данной статье системно анализируются проблемы орфографической стандартизации современного узбекского письменного языка. Анализируются нестабильность орфографии после перехода на латинскую графику, вариативность написания заимствованных слов, орфография сложных слов, а также влияние цифровой коммуникации на языковые нормы. На основе анализа интернет-текстов выявлены и классифицированы типичные орфографические отклонения. В статье представлены практические рекомендации по стандартизации орфографии, включая внедрение цифровых лингвистических технологий, научно обоснованную фонетическую адаптацию заимствованных слов и модернизацию системы образования.

Ключевые слова: орфография, стандартизация правописания, латинская графика, заимствованные слова, письменная речь, цифровая лингвистика.

Kirish

Raqamli axborot muhitining jadal rivoji har bir milliy tilning yozma shaklidan aniqlik, soddalik va normativ barqarorlikni talab qiladi. O‘zbek tili ham bu jarayondan mustasno emas. Internet bilan bog‘liq yozishmalar, bloglar, yangilik saytlaridagi materiallar, elektron hujjatlar bugungi yozma nutqning asosiy manbalariga aylanmoqda. Ammo mavjud imlo qoidalarining real amaliyot bilan to‘liq uyg‘unlashmaganligi yozuv madaniyatiga salbiy ta’sir ko‘rsatmoqda. O‘zbek tilida orfografik standartlashtirish masalasi XX asr boshlaridan buyon dolzarb bo‘lib kelmoqda. Xususan, yozuv tizimining bir necha bor almashgani (arab, lotin,

https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

kirill, qayta lotin) til tizimida grafik beqarorlikni yuzaga keltirdi. Bugungi lotin yozuviga asoslangan imlo tizimi ham hali to‘liq barqarorlashmagan.

Nazariy asos va tadqiqotlarning qisqacha sharhi

O‘zbek tilining yozma nutqida orfografik normaning barqarorligi va standartlashtirilishi masalasi tilshunoslikda uzoq yillardan beri dolzarb mavzu hisoblanadi. XX asr boshlaridan boshlab turli olimlar, jumladan Begmatov, Rahmatullayev, Karimov va Yo‘ldoshev, o‘z asarlarida o‘zbek tilining adabiy norma, imlo va orfografik qoidalarini fonetik, morfologik va grafik sathda o‘rganib, tavsiyalar ishlab chiqqan. Ularning tadqiqotlari yozuvning me’yoriy jihatlari va adabiy standartlarga moslashuvini ilmiy asosda tahlil qilgan.

Xalqaro miqyosda David Crystal (2006) va Jurafsky & Martin (2021) raqamli kommunikatsiya va internet muhitining yozma nutqqa ta’sirini chuqur tahlil qilgan. Ular tilning onlayn va raqamli platformalarda tezkor rivojlanishi natijasida yuzaga keladigan yozuv variativligini ko‘rsatgan. Bu tadqiqotlar o‘zbek tilidagi holatlar bilan taqqoslaganda, umumiy tendensiyalarning mavjudligini ochib beradi, ammo milliy til xususiyatlariga mos tizimli va texnologik yondashuvlar yetarli emasligi aniqlanadi.

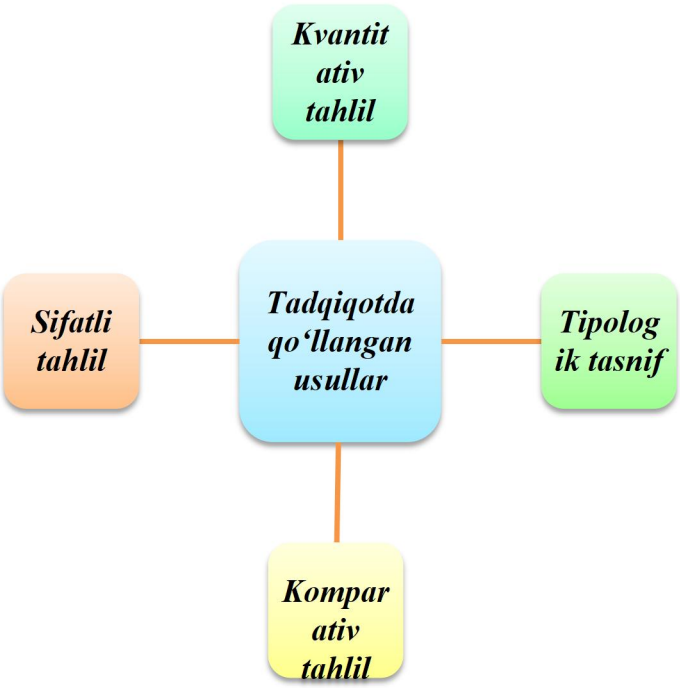
Shuningdek, o‘zbek tilida orfografik standartlashtirish bo‘yicha keyingi tadqiqotlar Xolmatov (2018), Axmedov (2020), Abdullaev (2021) va Shodiyev (2022) tomonidan olib borilgan. Ularning ishlari asosan o‘zlashma so‘zlar, qo‘shma birliklar, katta-kichik harf ishlatilishi va internet yozuvining til normasiga ta’siri masalalarini qamrab oladi. Ushbu tadqiqotlar tajriba va empirik kuzatishlarga asoslangan bo‘lib, o‘zbek yozma nutqida yuzaga kelayotgan variantlilikni aniqlash va tasniflash imkonini beradi.

Mazkur maqola nazariy asos sifatida yuqoridagi olimlarning ishlarini, shuningdek, zamonaviy raqamli lingvistika va til texnologiyalari bo‘yicha xalqaro manbalarni (Crystal, Jurafsky & Martin) tahlil qiladi. Shu bilan birga, maqola

https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

o‘zbek tilidagi holatlarni milliy kontekstda yoritib, orfografik standartlashtirish bo‘yicha ilmiy asoslangan tavsiyalar ishlab chiqishga yo‘naltirilgan.

Tadqiqot metodologiyasi

1. **Kvantitativ tahlil:** Har bir matndan orfografik xatolar aniqlanib, ularning uchrash chastotasi statistik jihatdan hisoblandi. Bu yo‘nalishda o‘zlashma so‘zlar, qo‘shma birliklar, katta-kichik harf ishlatilishi va norasmiy yozuvlar kabi toifalar ajratildi.

2. **Sifatli tahlil:** Matnlarning kontekstual tahlili orqali xatolarning sabab va natijalari aniqlab olindi. Masalan, xorijiy terminlarning fonetik moslashmasligi yoki raqamli kommunikatsiya muhitida qisqartmalarni qo‘llash kabi faktorlar o‘rganildi.

3. **Tipologik tasnif:** Aniqlangan xatolar asosida maxsus jadval va kategoriyalar ishlab chiqildi. Bu tasnif o‘zbek tilida orfografik beqarorlikning tizimli ko‘rinishini berish va muammolarni asosli ravishda tahlil qilish imkonini yaratdi.

https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

4. **Komparativ tahlil:** O‘zbek tilidagi xatolarni xalqaro tadqiqotlar (Crystal, Jurafsky & Martin) va milliy olimlar (Begmatov, Rahmatullayev, Karimov, Yo‘ldoshev) ishlariga nisbatan taqqoslash orqali natijalar kontekstual ravishda baholandi.

Ushbu tadqiqot o‘zbek tili yozma nutqidagi orfografik beqarorlikni aniqlash va tahlil qilishga qaratilgan. Tadqiqotning asosiy maqsadi — lotin yozuviga o‘tish jarayonida yuzaga kelgan variantliliklarni, qo‘shma va o‘zlashma so‘zlar yozilishidagi xatolarni, raqamli kommunikatsiya muhitining til normasiga ta’sirini aniqlash va ularni tasniflash. Tadqiqot uchun 2023–2024 yillar davomida internet axborot manbalaridan tanlangan 550 ta matn fragmenti asos sifatida olindi. Bu matnlar bloglar, yangilik saytlaridagi maqolalar, forum yozuvlari va ijtimoiy tarmoqlardagi postlarni o‘z ichiga oladi. Tanlangan fragmentlar turli sohalar va auditoriyalardan olingan bo‘lib, o‘zbek yozma nutqining haqiqiy holatini aks ettiradi.

Har bir xato alohida qayd etilib, jadvalga kiritildi va ularning foiz taqsimoti hisoblandi. Bu metodologiya tadqiqotning ilmiy aniqligi va empirik asoslangan xulosalar chiqarish imkonini berdi. Har bir matndan orfografik chetlanishlar aniqlanib, maxsus jadvalga kiritildi.

Tadqiqot metodologiyasi o‘zbek tili yozma nutqidagi orfografik beqarorlikni tizimli, empirik va nazariy asoslangan tarzda aniqlashga imkon yaratdi. Ushbu metodologiya asosida ishlab chiqilgan tavsiyalar amaliy jihatdan ham foydali bo‘lib, o‘zbek tilining yozma standartlarini mustahkamlashga xizmat qiladi. Har bir matndan orfografik chetlanishlar aniqlanib, maxsus jadvalga kiritildi.

Aniqlangan xatolar quyidagi yo‘nalishlarda guruhlandi:

Xato turi	**Uchrash darajasi**
O‘zlashma so‘zlar	43%

https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

Qo‘shma birliklar	26%
Katta-kichik harf	19%
Norasmiy yozuvlar	12%

Eng ko‘p muammo xorijiy terminlar bilan bog‘liq. Masalan, *manager / menedjer*, *file / fayl*, *bloger / blogger* kabi ikki qatlamli variantlar shakllangan.

Takliflar:

1. Milliy raqamli imlo markazini tashkil etish

Bu markaz imlo qoidalarini ishlab chiqish, yangilash, tarqatish bilan shug‘ullanadigan muassasa bo‘lishi kerak.

2. O‘zlashma leksikani normallashtirish

Har bir yangi termin uchun fonetik moslashuv algoritmi ishlab chiqilishi zarur.

3. Ta’limga raqamli imlo mashg‘ulotlarini joriy etish

Imlo mashqlari nazariy emas, avtomatlashtirilgan dastur orqali mustahkamlanishi kerak.

4. Sun’iy intellekt asosida imlo tizimi

O‘zbek tili grammatik modeli asosida ishlab chiqilgan avtotekshiruvchilar zarur.

Xulosa

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, o‘zbek tili yozma nutqida orfografik beqarorlik hali ham jiddiy muammo hisoblanadi. Lotin yozuviga o‘tish jarayoni va internet, ijtimoiy tarmoqlar hamda raqamli kommunikatsiya muhitining tez rivojlanishi natijasida yozuvdagi variantlilik, o‘zlashma va qo‘shma so‘zlar bilan

https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

bog‘liq xatolar, katta-kichik harf ishlatilishi va norasmiy yozuv shakllari yanada ko‘paygan. Tadqiqot asosida aniqlangan asosiy xatolar o‘zlashma so‘zlar (43%), qo‘shma birliklar (26%), katta-kichik harf ishlatilishi (19%) va norasmiy yozuvlar (12%) kabi yo‘nalishlarda to‘plangan. Bu holat o‘zbek yozma nutqi sifatiga salbiy ta’sir ko‘rsatib, adabiy norma bilan real amaliyot o‘rtasidagi tafovutni kuchaytiradi. Tadqiqot natijalari orfografiyaning yagona me’yor asosida tartibga solinishi talab etilayotganini ko‘rsatdi. Aks holda o‘zbek yozma nutqida normativ parokandalik kuchayadi. Raqamli vositalar bu muammoni hal etishda muhim instrument bo‘lishi mumkin. Bizning tavsiyamiz raqamli lingvistik texnologiyalarni joriy etish, o‘zlashma so‘zlarni fonetik moslashtirish siyosatini ishlab chiqish, ta’lim tizimida interaktiv va avtomatlashtirilgan imlo mashg‘ulotlarini yo‘lga qo‘yish hamda sun’iy intellekt asosida ishlaydigan avtotekshiruv tizimlarini yaratish orqali orfografik me’yorni mustahkamlashga qaratilgan. Shuningdek, yagona milliy raqamli orfografik platforma tashkil etilishi orqali imlo qoidalarini yangilash, tarqatish va doimiy nazorat qilish imkoniyati yaratiladi. Xulosa qilib aytganda, o‘zbek tilida yozma nutqning barqarorligi va yagona standartga ega bo‘lishi milliy til madaniyati va ilmiy muloqot sifatini oshirish uchun zarurdir. Raqamli vositalar va texnologiyalarni qo‘llash orqali imlo me’yorini mustahkamlash, o‘zbek yozma tilining kelajakda ham izchil va normativ bo‘lishini ta’minlash mumkin. Shu bilan birga, standartlashtirish jarayoni tilshunoslar, pedagoglar va dasturchilar hamkorligida amalga oshirilishi, yangi terminlar va o‘zlashma so‘zlarni fonetik asosda moslashtirish va xalqaro standartlarga muvofiqlashtirish zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Begmatov, S. (2005). *O‘zbek tilining imlo qoidalari va adabiy norma*. Toshkent: O‘qituvchi nashriyoti.
2. Rahmatullayev, A. (2010). *O‘zbek tilshunosligida til normasi va imlo masalalari*. Toshkent: Fan.

https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

3. Karimov, B. (2012). *O‘zbek tili orfografiyasini rivojlantirish yo‘llari*. Toshkent: Universitet nashriyoti.
4. Yo‘ldoshev, M. (2015). *Lotin yozuviga asoslangan imlo tizimi: nazariy va amaliy jihatlar*. Toshkent: O‘zbekiston milliy universiteti nashriyoti.
5. Crystal, D. (2006). *Language and the Internet*. Cambridge: Cambridge University Press.
6. Jurafsky, D., & Martin, J. H. (2021). *Speech and Language Processing* (3rd ed.). Pearson.
7. Xolmatov, I. (2018). *O‘zbek tilida o‘zlashma so‘zlar va ularning imlosi*. Toshkent: Fan va texnika.
8. Axmedov, T. (2020). *Raqamli kommunikatsiya va til madaniyati*. Toshkent: Universitet nashriyoti.
9. Abdullaev, R. (2021). *O‘zbek yozma nutqida orfografik me’yorlar va ularni standartlashtirish*. Toshkent: O‘zbekiston tilshunoslik jamiyati.
10. Shodiev, F. (2022). *Lotin yozuviga o‘tish va internet muhitida yozuv madaniyati*. Toshkent: Ilm-fan nashriyoti.